Παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές του κινητικού συντονισμού

Το Σύνδρομο της Κινητικής Αδεξιότητας

Θεόδωρος Ελληνούδης,
Κ.Φ.Α, ΤΕΦΑΑ Σερρών

ΕΡΕΥΝΑ

ΤΑ «ΔΥΣΚΟΛΑ» ΠΑΙΔΙΑ

Οι πάσης φύσεως αναπτυξιακές διαταραχές κάνουν θραύση (και) στα Ελληνόπουλα.

«Πριν από 15 χρόνια είχαμε 500 περιστατικά. Τώρα τρέχουμε με 5.700 νέα περιστατικά ετησίως. Μαζί με τις οικογένειες, είναι μια μικρή πόλη κάθε χρόνο.»

Δ. Καραγιάννης, παιδοψυχίατρος

Εφημερίδα Καθημερινή, 27-01-2008, τεύχος 243

Οι διακρίσεις ξεκινούν από το σχολείο

Η πρώτη ψυχρολουσία στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης έρχεται, ως είθισται, στο σχολείο. Η έρευνά μας δεν απευθύνθηκε συνειδητά σε ειδικούς παιδαγωγούς ή στα Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ) του υπουργείου Παιδείας, επειδή η λειτουργία τους είναι σχετικά πρόσφατη. Και θα

διαταραχών. Πολλοί γονείς οι
συνειδητοποιήσει νωρίτερα ότι
διαπιστώνουν τότε. Συνήθως
οποίες όμως είναι και αποτέλε
πανεπιστη

Από το σχολείο εξαρτάται το αίσθημα περιθωριοποίησης που θα ακολουθεί το άτομο εφ' όρου ζωής. Παράλληλα όμως, είναι και ο χώρος που ευνοεί τον εντοπισμό των διαταραχών.

Η έρευνα αυτή ξεκίνησε από μια υπόθεση που, στην πορεία, μετατράπηκε σε βεβαιότητα: ο αριθμός των «δύσκολων» παιδιών, εκείνων δηλαδή που εμφανίζουν **αναπτυξιακές διαταραχές, μαθησιακές δυσκολίες, Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής / Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ), οριακή νοητική υστέρηση, διαταραχές συναισθήματος και συμπεριφοράς** είναι πολύ μεγάλος. Επίσημα στοιχεία για την Ελλάδα μπορεί να μην υπάρχουν, αλλά σύμφωνα με έρευνες στις ΗΠΑ και άλλες χώρες

της Δύσης, οι μετρήσεις αναδεικνύουν ένα ποσοστό 15-16% επί του σχολικού πληθυσμού. Το ποσοστό αυτό άλωστε, όπως επισημαίνει ο πρόεδρος του Πανελλήνιου Συλλόγου Λογοπεδικών κ. Καλομοίρης κυμαίνεται ανάλογα με το πώς μετράει κανείς το τί είναι διαταραχή. «Πριν από 15 χρόνια είχαμε 500 - 550 νέα περιστατικά. Τούτη τη στιγμή τρέχουμε με 5.700 νέα περιστατικά ετησίως. Με τα μέλη των οικογενειών τους, έχουμε μια καινούργια μικρή πόλη κάθε χρόνο», λέει ο Δημήτρης Καραγιάννης, παιδοψυχίατρος, διευθυντής στο Κέντρο Παιδοψυχικής Υγιεινής ΙΚΑ και καθηγητής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου.

Πρόκειται όντως για αύξηση των παιδικών διαταραχών; Και αν ναι, τι την προκαλεί; Ή μήπως η κοινωνία μας έχει γίνει πιο ευαισθητοποιημένη και, σε συνδυασμό με την πρόοδο της επιστήμης, τα περιστατικά βγαίνουν πιο εύκολα στο φως; Τα ίδια ερωτήματα απασχολούν και τους ειδικούς. Ο Γιάννης Παπακωνσταντίνου, παιδοψυχίατρος - επιστημονικός υπεύθυνος

«η ζωή της είναι μία περιπέτεια! Από τη στιγμή που θα σηκωθεί το πρωί και κατά τη διάρκεια όλης της ημέρας»

(μητέρα ενός κοριτσιού Α' δημοτικού)

«οι κινήσεις είναι αδέξιες, με κακό συντονισμό και αυτό είναι φανερό στις καθημερινές δραστηριότητες όπως το ντύσιμο, το γράψιμο, η ζωγραφική και το παιγνίδι και βέβαια αυτό εμποδίζει τις δραστηριότητες να αυτοματοποιηθούν»

(De Ajuriaguerra & Stambak 1969)

- παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εκτέλεση καθημερινών δεξιοτήτων (γράψιμο, υποδοχή μπάλας κ.α.) και χαρακτηρίζονται σαν "αδέξια" παιδιά
- ο όρος "αδεξιότητα" που πρώτος χρησιμοποίησε ο Orton (1937), χρησιμοποιείται σχεδόν από όλους όσους ασχολούνται με το φαινόμενο αυτό τα τελευταία χρόνια

Ορολογία

- Σουηδία: παιδιά με «διαταραχές στην προσοχή και στην κινητική απόδοση» (Disorder of Attension and Motor Performance, DAMP)
- Βρετανία, Ιταλία και Νέα Ζηλανδία: παιδιά με «αναπτυξιακή δυσπραξία» ή «απραξία» (Dyspraxic)
- Αυστραλία: χρησιμοποιήθηκε ο όρος «ελάχιστη νευρολογική δυσλειτουργία» (Minimal Neurological Dysfunction)
- Καναδάς: ο όρος κινητική αδεξιότητα είναι ο πιο δημοφιλής (Motor clumsiness)
- Ολλανδία & ΗΠΑ: έχει καθιερωθεί ο όρος Αναπτυξιακή Δυσλειτουργία της Συναρμογής, ΑΔΣ (Developmental coordination disorder, DCD)

Το 1994, η Αμερικάνικη Ψυχιατρική Ένωση αναγνώρισε την κινητική αδεξιότητα σαν ξεχωριστή κινητική δυσλειτουργία με το όνομα "Αναπτυξιακή Δυσλειτουργία της Συναρμογής" (ΑΔΣ, DSM-IV, APA, 1994)

…παιδιά χωρίς νευρολογικά, νοητικά ή μυοσκελετικά προβλήματα, που αποτυγχάνουν να εκτελέσουν με αποδεκτή απόδοση, ανάλογες με το περιβάλλον στο οποίο ζουν κινητικές δεξιότητες

Wall, 1982

Δυσπραξία

«διαταραχή ή ανωριμότητα της οργάνωσης της κίνησης όπου συχνά συνυπάρχουν και προβλήματα στην ομιλία, την αντίληψη και τη σκέψη»

…….υπάρχει σχεδόν ένα δυσπραξικό παιδί σε κάθε τμήμα του Σχολείου. Το παιδί αυτό συχνά χαρακτηρίζεται ως παιδί με «μαθησιακή δυσκολία» ή παιδί που «βαριέται» ή «πολύ ατίθασο»

DYSPRAXIA FOUNDATION
www.dyspraxiafoundation.org.uk

Αναπτυξιακή Δυσλειτουργία της Συναρμογής

«…αν και όχι πάντα συνυπάρχει συχνά με άλλες μαθησιακές δυσκολίες, όπως την δυσλεξία, την δυσαριθμησία αλλά και με την Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠΥ). Τα συμπτώματα από αυτές τις δυσκολίες μπορεί να είναι όμοια με αυτά της ΑΔΣ και άσχετα αν υπάρχει αλληλοεπικάλυψη των δυσκολιών , η σοβαρότητα και ο βαθμός των δυσκολιών αυτών ποικίλουν ευρέως»

Dewey, D., Kaplan, B.J., Crawford, S.G., & Wilson, B.N. (2002). Developmental coordination disorder: Associated problems in attention, learning and psychosocial adjustment. Human Movement Science, 21, 905-918.

βασικό κινητικό χαρακτηριστικό…

…σοβαρή αδεξιότητα σε βαθμό τόσο μεγάλο που να δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην εκτέλεση πολλών κινήσεων απαραίτητων στην καθημερινή ζωή του παιδιού

κινητικά χαρακτηριστικά

- δραστηριότητες καθημερινής φροντίδας
  - Φαγητό
  - Χτένισμα
  - Ντύσιμο
- δυσκολίες στο χειρισμό αντικειμένων (παζλ, lego, ενσφηνώσεις, κατασκευαστικά παιχνίδια)
- ανεπιθύμητες κινήσεις (κινήσεις καθρέφτη, καταστάσεις άγχους)
- εμμονή: η αδυναμία αλλαγής κινητικού προγράμματος όταν αυτό είναι απαραίτητο

κινητικά χαρακτηριστικά

- αδυναμία διατήρησης μιας θέσης-στάσης ή μιας κινητικής ακολουθίας για ένα λογικό χρονικό διάστημα (κιναίσθηση)
- αδυναμία μεταφοράς δύναμης από ένα μέρος του σώματος σε άλλο (ρίψη)
- αδυναμία εκτέλεσης μιας ρυθμικής ακολουθίας
- έλλειψη ελέγχου δύναμης & ταχύτητας (αργές & προσεκτικές κινήσεις σε μερικές δεξιότητες / αντιδράσεις εκτός ελέγχου σε άλλες)

δυσγραφία!

Δυσκολία στην εκτέλεση γραμμάτων ή λέξεων, στην ορθογραφία και κατ' επέκταση στην αντιγραφή, στο σχέδιο, στην «πατιτούρα» κλπ

επίσης, μπορεί να παρατηρείται σύγχυση κατά τη γραφή προτάσεων ή κειμένων

φυσική κατάσταση!

- **οι λίγες σχετικές έρευνες έχουν δείξει χαμηλά επίπεδα αεροβικής κατάστασης και μυϊκής δύναμης**
- **τα δεδομένα δείχνουν επίσης πως τα παιδιά με αδεξιότητα επιδεικνύουν κατώτερη αναερόβια ικανότητα**

Hands & Larkin, 2001

ετερογένεια!

- **επιβεβαιώνεται ότι τα παιδιά με αδεξιότητα αποτελούν μια ποικιλόμορφη ομάδα**
- **δε φαίνεται να υπάρχει ένα μόνο σημαντικό χαρακτηριστικό της κατάστασης**

Hoare, 1994

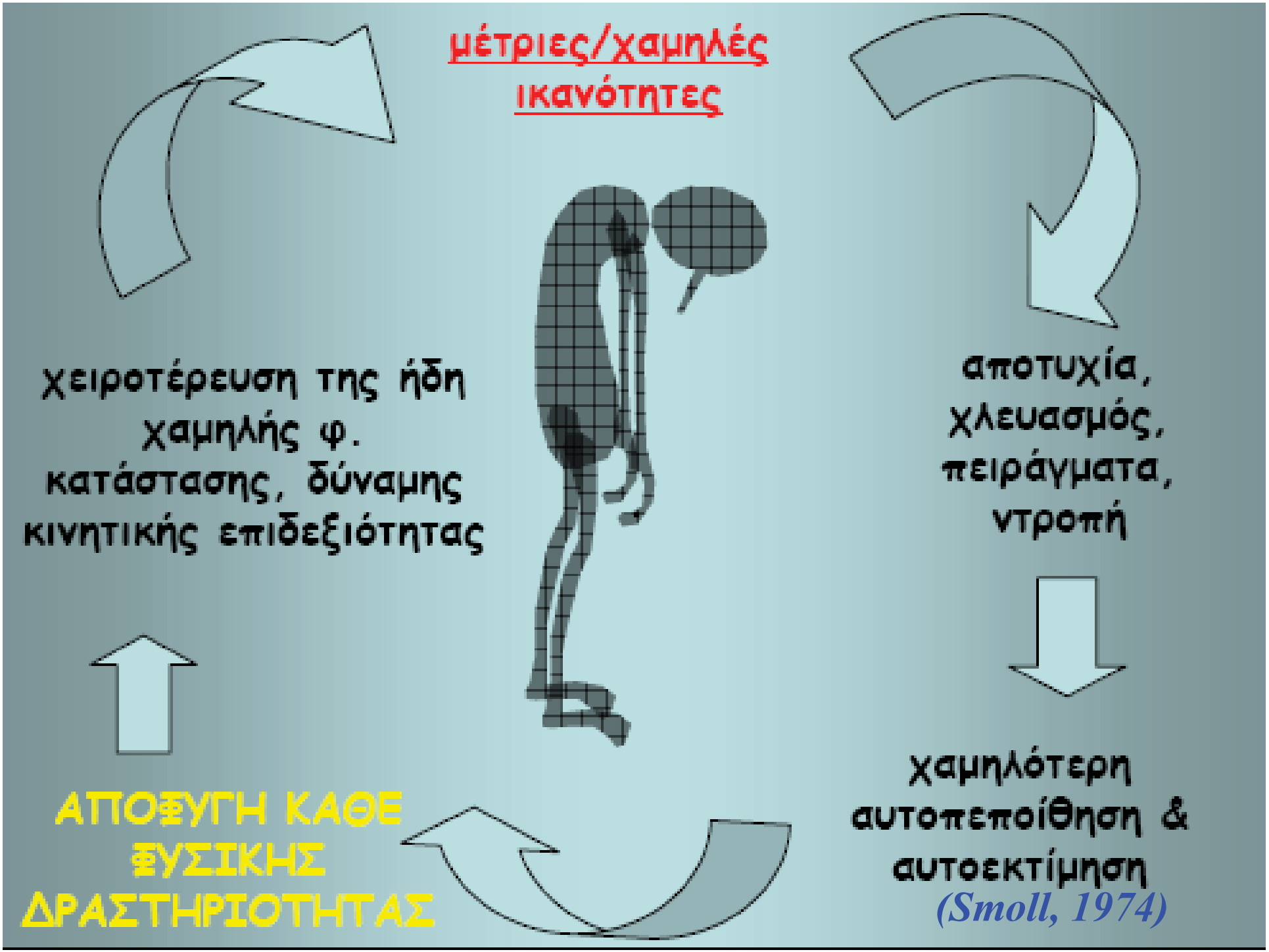
μέτριες/χαμηλές ικανότητες
χειροτέρευση της ήδη χαμηλής φ. κατάστασης, δύναμης κινητικής επιδεξιότητας
αποτυχία, χλευασμός, πειράγματα, ντροπή
χαμηλότερη αυτοπεποίθηση & αυτοεκτίμηση
(Smoll, 1974)
ΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΘΕ ΦΥΣΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

συναισθηματικά χαρακτηριστικά

«… τα αρνητικά σχόλια και η φτωχή εικόνα του εαυτού, που είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας στη γραφή σε συνδυασμό με τις γενικότερες κινητικές δυσκολίες έχουν σαν αποτέλεσμα τη χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση του παιδιού»

συναισθηματικά χαρακτηριστικά

τα παιδιά με αδεξιότητα…

- …είναι στεναχωρημένα τον περισσότερο καιρό
- …δεν πιστεύουν στον εαυτό τους
- …προτιμούν να παρακολουθούν αθλητικές δραστηριότητες

συναισθηματικά χαρακτηριστικά

με τις δυσκολίες κίνησης συχνά συνδέονται…

- **…εχθρότητα**
- **…υπερβολικές αντιδράσεις**
- **…κοινωνικά προβλήματα**

Εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά

- **Προβλήματα στο γράψιμο, στη ζωγραφική και στην αντιγραφή**
- **Στα μαθηματικά**
- **Ανεπιθύμητες συμπεριφορές στο σχολείο, όπως απουσίες και αρνητική στάση ειδικά προς τη φυσική αγωγή**

Εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά

- **Φτωχές δραστηριότητες λεπτής κίνησης (παζλ, μολύβι, ψαλίδι).**
- ***Χαμηλό συμβολικό παιχνίδι (πχ ντυσίματος, παιχνιδιού στα σπιτάκια του Νηπίου κλπ).***

Εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά

- **στρατηγικές αντιστάθμισης & αποφυγής**
  - ✓ ***κωμική συμπεριφορά***
  - ✓ ***υπερομιλία***

- **προσπάθεια να γίνει αισθητή η παρουσία**
- **μια συνεχής προσπάθεια να είναι αστείος**
- **υπέρ – δηλώσεις!**
- **άσχετα σχόλια**
- **«ο δικαστής του παιχνιδιού»**
- **αισθητή παρουσία με κάθε κόστος**
- **χτίσιμο «τείχους»**

Εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά

➢ *σχολικές φοβίες & σχετικά προβλήματα σε καταστάσεις που απαιτούν κίνηση*

- **αποφυγή, απουσίες**
- **εξάρσεις θυμού**
- **ιατρικά συμπτώματα**

Εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά

➢ *μαθημένη ανημπορία & παλιμπαιδισμός*

- **συμπεριφορά γονέων - βοηθών**
- **συναίσθημα αναπόφευκτης αποτυχίας**
- **ανώριμη συμπεριφορά στο παιχνίδι**
- **έλλειψη επιμονής**
- **καθυστέρηση στο λόγο ή στην ομιλία**
- **βρεφικές συμπεριφορές (εκρήξεις, «πιπίλισμα» αντίχειρα)**

Εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά

➢ *επιθετικότητα*

- εναντίων των άλλων παιδιών
- λεκτική ή φυσική επιθετικότητα
- απλά κυνήγα τον πιο αδύνατο!
- επιθετικότητα προς γονείς ή δασκάλους!

αιτιολογία

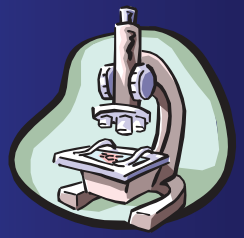

- δυσλειτουργίες στην διαδικασία της επεξεργασίας των πληροφοριών
- διαδικασίες της κιναίσθησης και της οπτικοκινητικής επεξεργασίας
- σημαντικές δυσκολίες στον τομέα της επιλογής απάντησης αλλά και στον χρόνο αντίδρασης
- δυσλειτουργία του νευρικού συστήματος
- προγεννητικά ή μεταγεννητικά προβλήματα
- έλλειψη επαρκούς εγκεφαλικής κυριαρχίας
- πιθανές βλάβες στην όραση
- δυσλειτουργία της παρεγκεφαλίδας ή βλάβες στα βασικά γάγγλια

αιτιολογία

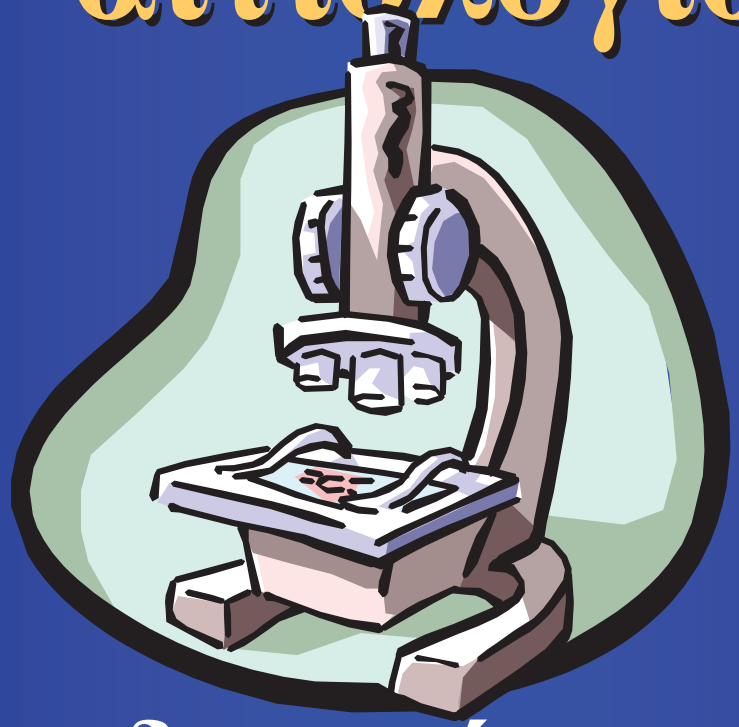

…εφόσον δεν υπάρχουν φανερά παθολογικά σημάδια, υποθέτουμε ένα ακέραιο νευρολογικό σύστημα

«… τα παιδιά με αδεξιότητα <u>έχουν σωστή αναπαράσταση του τι πρέπει να γίνει</u> αλλά φαίνεται να <u>δυσκολεύονται στην επεξεργασία των πληροφοριών</u> που επηρεάζουν άλλες πλευρές του κινητικού ελέγχου, όπως έγκαιρη αντίδραση σε λάθη»…

ανίχνευση / αξιολόγηση

Η έγκαιρη ανίχνευση και αξιολόγηση των παιδιών με δυσκολίες στην κίνηση είναι σημαντική για την μετέπειτα εξέλιξη των παιδιών

(Wall et al., 1990)

ανίχνευση / αξιολόγηση

…το ποσοστό των παιδιών που παρουσιάζουν κινητικές δυσκολίες κυμαίνεται από 4% έως 9% του συνολικού σχολικού πληθυσμού, όσον αφορά τις σοβαρές περιπτώσεις, ενώ για μέτριες κινητικές δυσκολίες τα ποσοστά κυμαίνονται μεταξύ 10% και 15%

(Dewey & Wilson, 2001)

Τι συμβαίνει στην Ελλάδα ?

Δημοσιευμένα και αδημοσίευτα δεδομένα αποδεικνύουν πως η ΑΔΣ είναι ένα φαινόμενο υπαρκτό και στον Ελληνικό σχολικό πληθυσμό

(Ελληνούδης, 2007; Ελληνούδης, 2001; Κουρτέσης, Τσερκετζόγλου & Κιουμουρτζόγλου, 1999; Kourtessis et al., 2001; Μαχαιρίδου, 2002; Παπαλεξοπούλου 2002; Τσερκέζογλου, Κουρτέσης & Καψάλας 2003)

ανίχνευση / αξιολόγηση

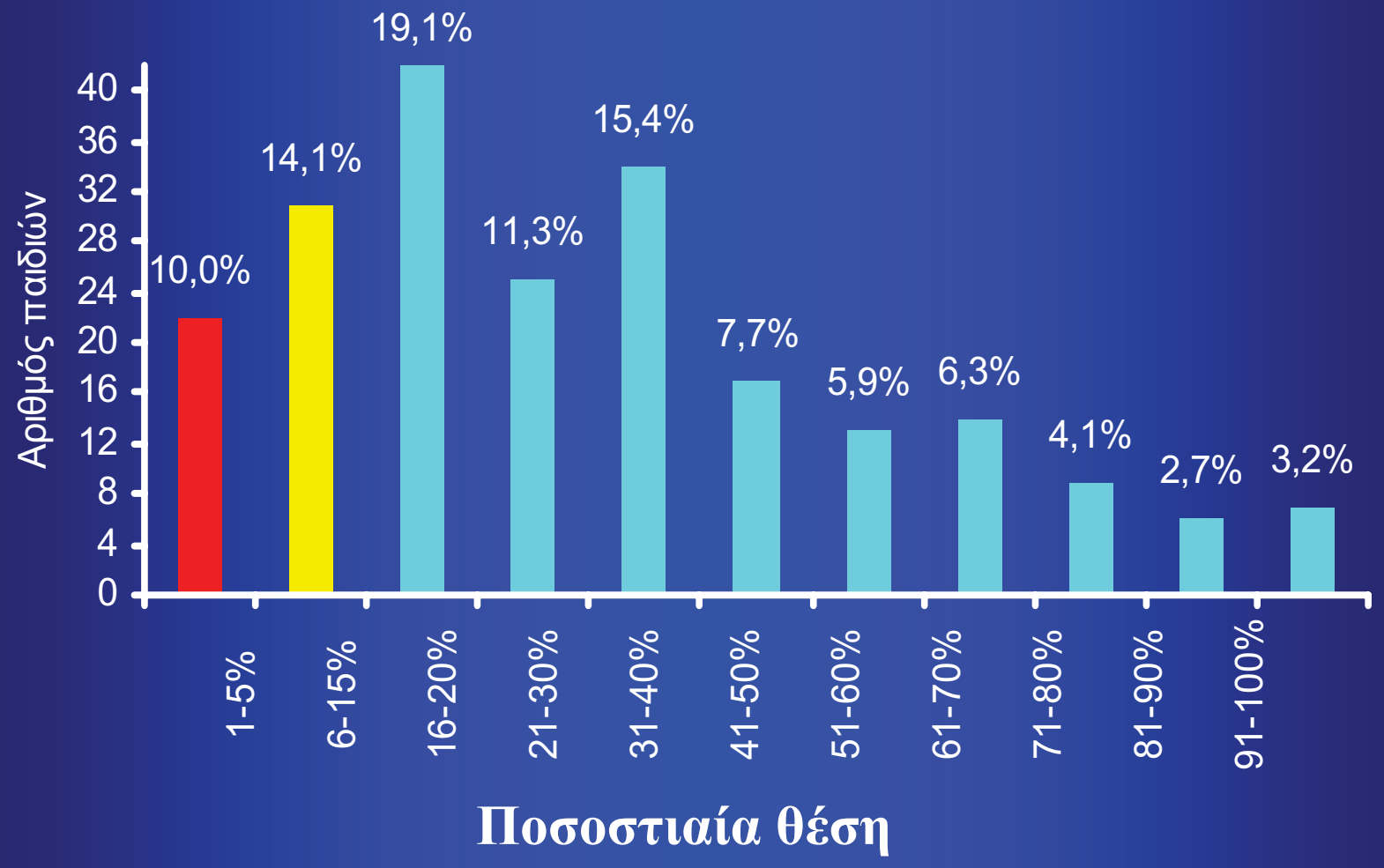

σύνολο (n=220)

Ελληνούδης(2007). Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & στον Αθλητισμό (υπό δημοσίευση)

ανίχνευση / αξιολόγηση

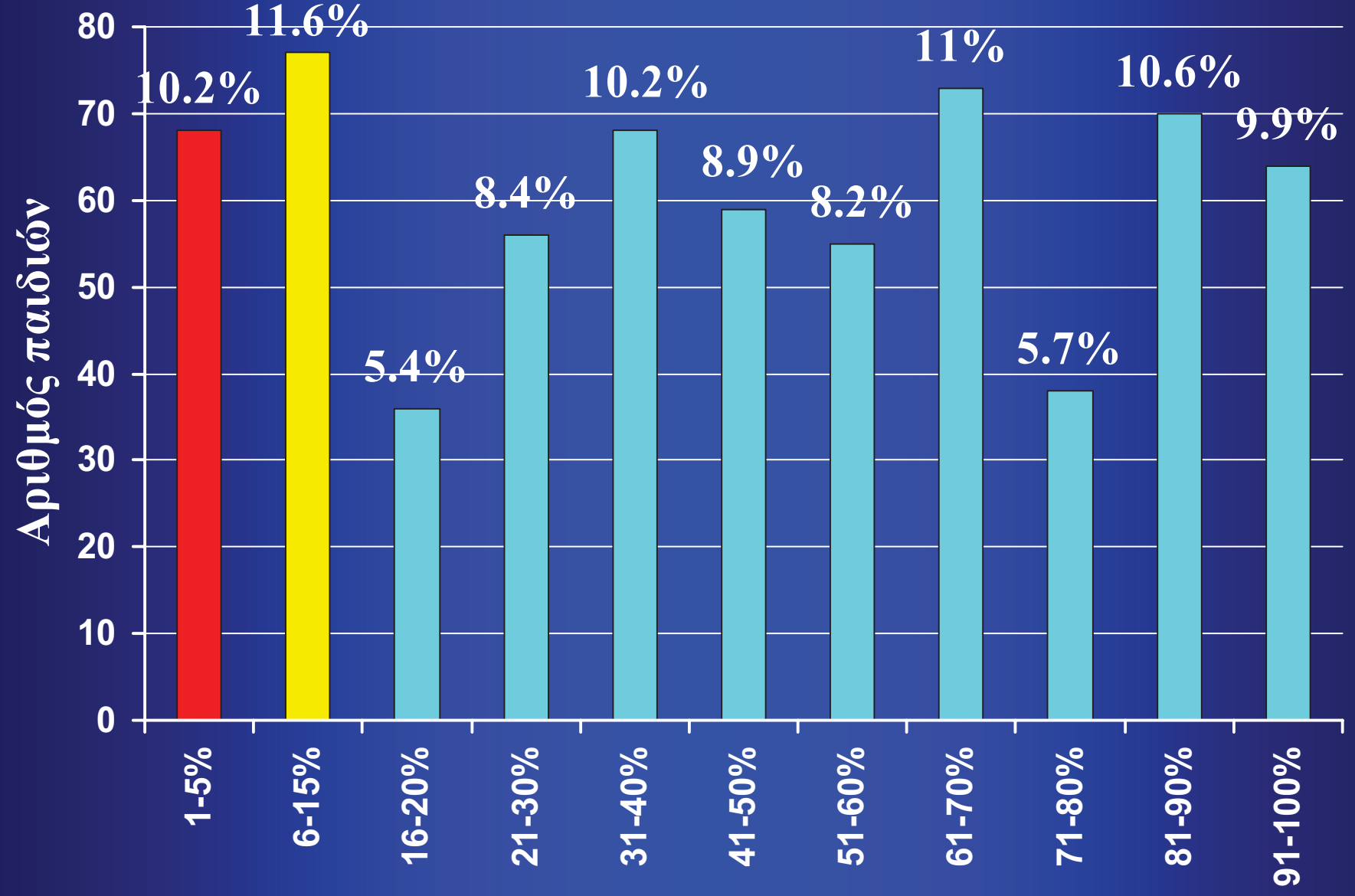

σύνολο (n=664)

Ποσοστιαία θέση

Αδημοσίευτα δεδομένα

ανίχνευση / αξιολόγηση

…έχουν οι δάσκαλοι και οι ΚΦΑ την ικανότητα να αναγνωρίζουν τα παιδιά με κινητική αδεξιότητα ?

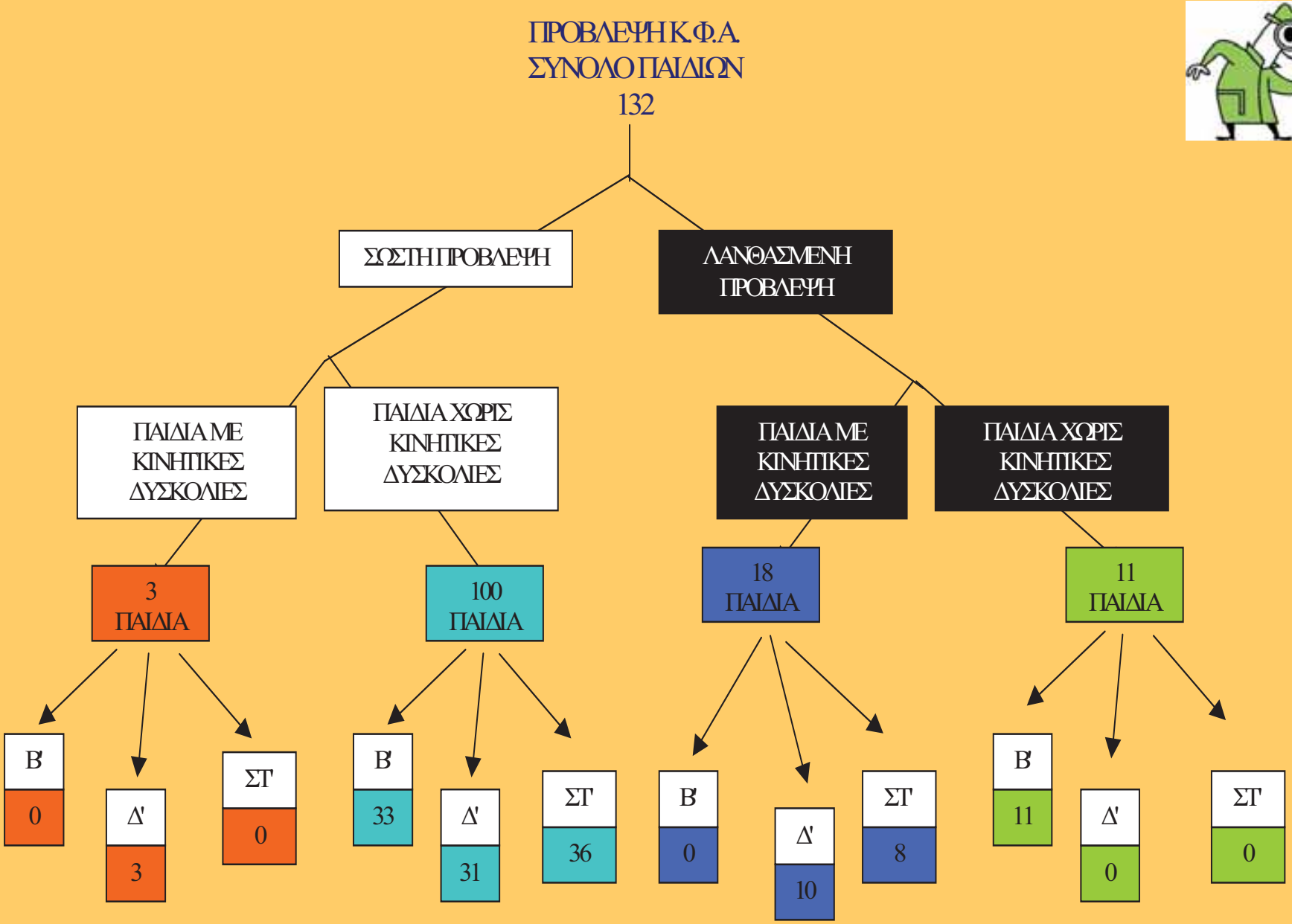

Σχηματική παράσταση της πρόβλεψης των καθηγητών φυσικής αγωγής για τα παιδιά του δημοτικού σχολείου.

Ελληνούδης, 2001

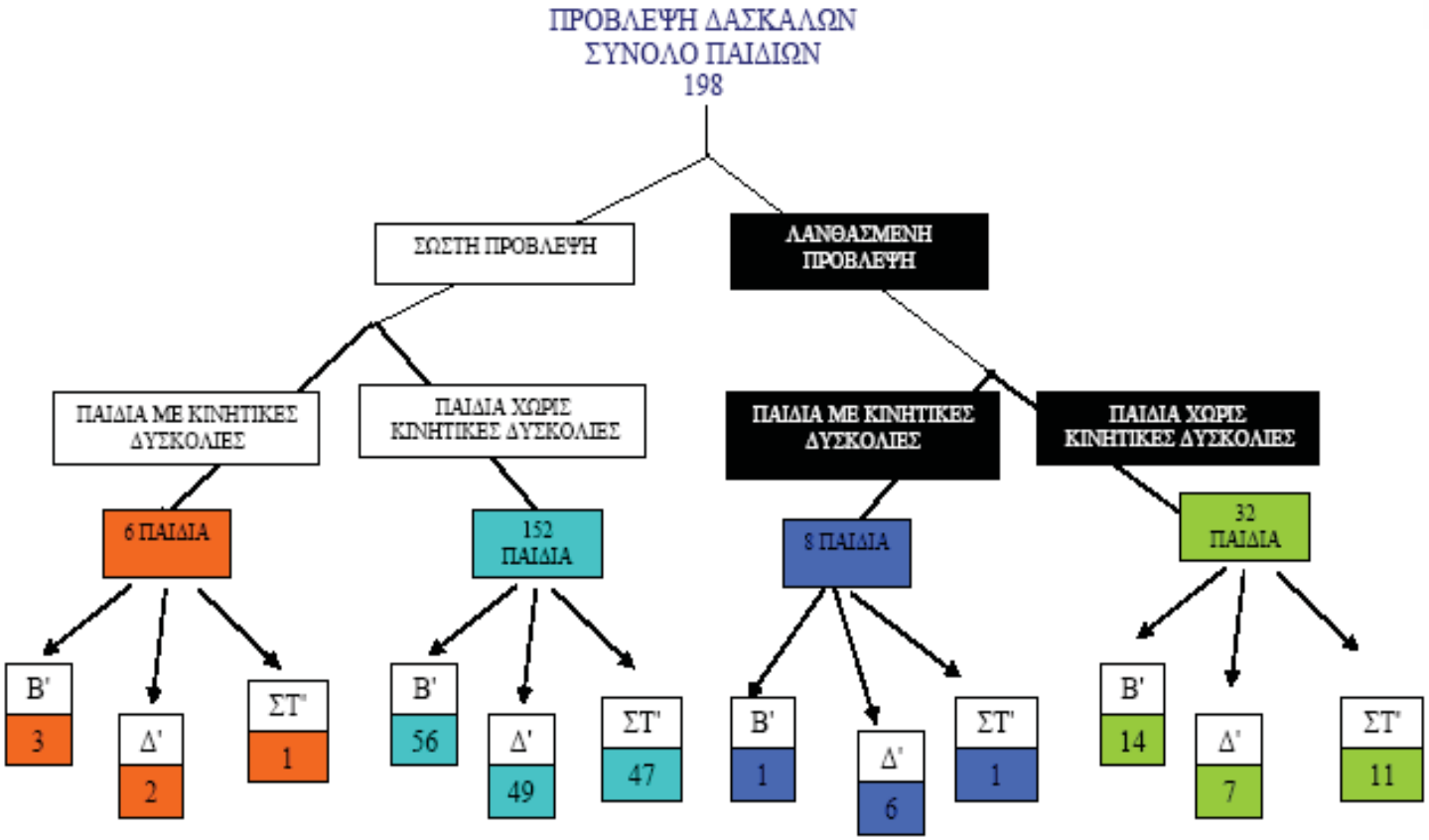

Σχηματική παράσταση της πρόβλεψης των δασκάλων για τα παιδιά του δημοτικού σχολείου.

Κυπαρίσσης, 2007

Μπορεί η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών να βοηθήσει στην ικανότητα ανίχνευσης των παιδιών με κινητικές δυσκολίες;

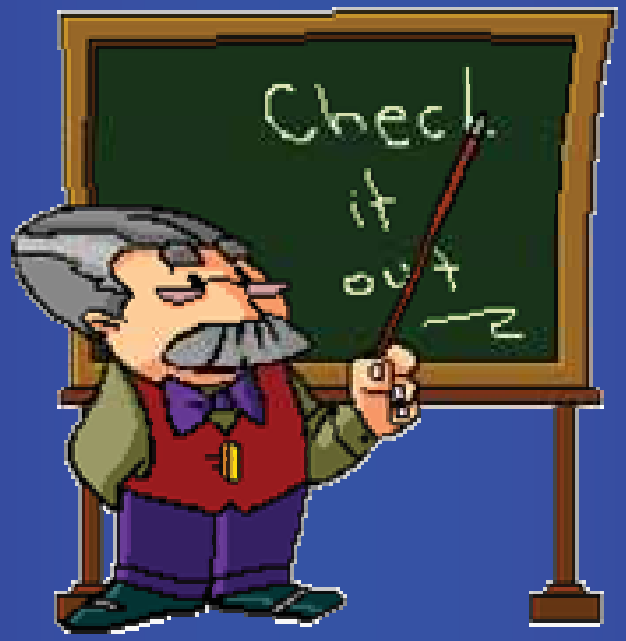

Δείγμα

40 εκπαιδευτικοί αξιολόγησαν 160 παιδιά

(80 αγ και 80 κορ)

(80 Α' και 80 Δ' τάξης Δημ. Σχολ.)

Διαδικασία

- *Π.Ο. 10 δάσκαλοι & 10 ΚΦΑ*
  - *4 δίωρες διαλέξεις*
- *Ο.Ε. 10 δάσκαλοι & 10 ΚΦΑ*

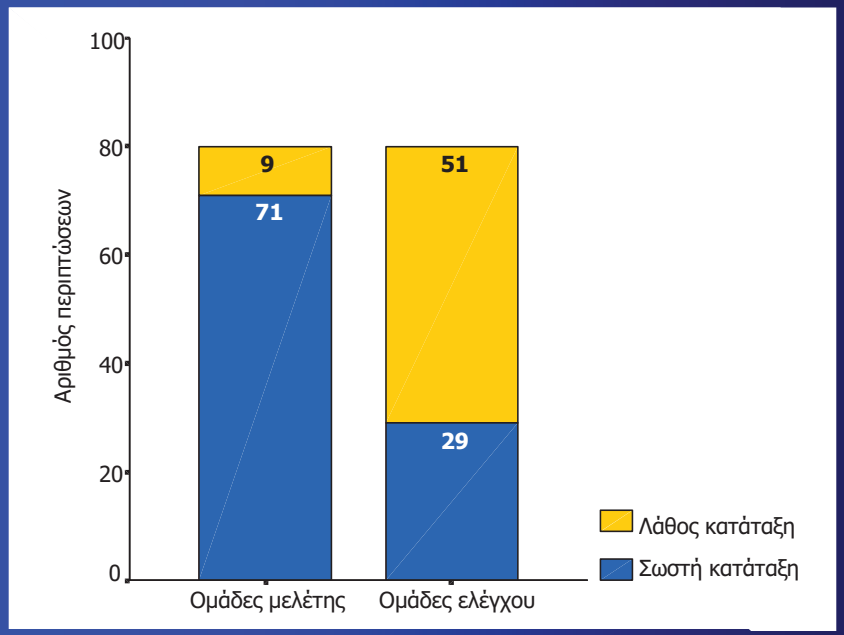

Αποτελέσματα

Π.Ο. κατέταξε σωστά 71 από τα 80 (88,7%)

Ο.Ε. κατέταξε σωστά 29 από τα 80 (36,2%)

Μαχαιρίδου, 2002

Η αναγκαιότητα της αντιμετώπισης

Αν δεν υπάρξει η κατάλληλη υποστήριξη κατά τη διάρκεια των σχολικών χρόνων, τα προβλήματα ακολουθούν τα παιδιά για όλη τη διάρκεια της ζωής τους

Cousins & Smyth, 2003

Η ΑΔΣ δεν είναι μία κατάσταση από την οποία το παιδί απλά ξεφεύγει μεγαλώνοντας

Τα αδέξια παιδιά γίνονται αργότερα αδέξιοι ενήλικες

«…ο κύριος στόχος όλων των μεθόδων παρέμβασης είναι να βελτιώσουν κινητικά το παιδί έτσι ώστε να λειτουργήσει στην καθημερινή ζωή»

αντιμετώπιση / παρέμβαση

τι να προσεγγίσω ?…

…τους γονείς ?

…το παιδί ?

…τους συμμαθητές ?

αντιμετώπιση / παρέμβαση

τι να προσεγγίσω ?…

…τη διαδικασία ?

…ή τη δεξιότητα ?

αντιμετώπιση / παρέμβαση

- …η έγκαιρη διάγνωση οδηγεί στην αποτελεσματική αντιμετώπιση
- …οι λίγες σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι η εντατική εξάσκηση έχει θετικές επιδράσεις. Τι γίνεται όμως μακροπρόθεσμα?
- …λίγες έρευνες σε πραγματικές συνθήκες
- …οι περισσότερες προτάσεις γίνονται σε θεωρητικό επίπεδο

Αν θέλουμε να εντάξουμε τα παιδιά αυτά στο σύνολο…

- **…τα προβλήματα συμπεριφοράς θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε προσπάθεια παρέμβασης**
- **…όχι μόνο κινητική παρέμβαση αλλά και ψυχολογική**
- **…τα πλάνα θα πρέπει να αφορούν ολόκληρη την τάξη**
- **…σημαντική η κατανόηση από όλους εννοιών όπως διαφορετικότητα & ατομικότητα**

σημαντικές είναι οι παρακάτω αρχές…

- …αίσθημα επιτυχίας από την αρχή
- …πολλά επίπεδα επιτυχίας παρά το αυστηρό «περνάς-κόβεσαι»
- …παιχνίδια χωρίς αποκλεισμούς
- …σταδιακή & προσεκτική αύξηση του βαθμού δυσκολίας
- …στοχευμένες δραστηριότητες
- …ποικιλία στην εξάσκηση
- …δραστηριότητες χωρίς άγχος
- …περίοδοι ανάπαυσης
- …επιλογή δραστηριοτήτων από τα παιδιά

αντιμετώπιση / παρέμβαση

σημαντικές είναι οι παρακάτω αρχές…

μαθητοκεντρικά στιλ διδασκαλίας…..

- ✓ μη αποκλεισμού ή διαφοροποίησης του βαθμού δυσκολίας
- ✓ της πρωτοβουλίας του μαθητή
- ✓ της αποκλίνουσας παραγωγικότητας

σημαντικές είναι οι παρακάτω αρχές…

μέθοδοι εξάσκησης…..

- ✓ μερική-ολική μέθοδος εξάσκησης
- ✓ κατανεμημένη-μαζική μέθοδο εξάσκησης
- ✓ ομαδοποιημένη-τυχαία μέθοδο εξάσκησης
- ✓ σταθερή-μεταβαλλόμενη εξάσκηση

αντιμετώπιση / παρέμβαση

…είναι παράλογο να υποθέτουμε ότι ένα σύντομο πρόγραμμα θα διορθώσει ένα χρόνιο πρόβλημα

…το να επικεντρώσει κανείς την προσοχή του σε ένα παιδί και να κάνει κάτι για το πρόβλημά του είναι πιο σημαντικό από το τι και το πώς αυτό γίνεται

…η εξασφάλιση ενός πλούσιου & παρακινητικού περιβάλλοντος για το παιδί, έχει μεγαλύτερη αξία από ένα περιοριστικό και ασφυκτικό περιβάλλον, το οποίο περιορίζει τη φαντασία του παιδιού & το οδηγεί σε μία δυσαρέσκεια απέναντι στους δασκάλους & το σχολείο

ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ελάχιστος περιορισμός

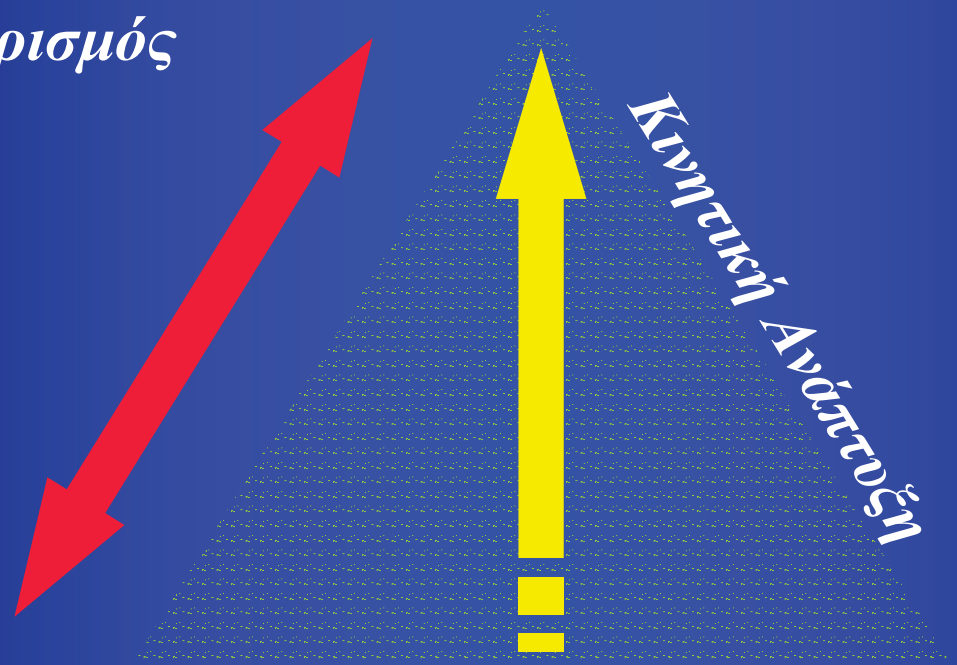

Μέγιστος περιορισμός

αντιμετώπιση / παρέμβαση

συμμετοχή!!!

ευχαριστώ!

Θεόδωρος Ελληνούδης Κ.Φ.Α, ΤΕΦΑΑ Σερρών